

K charakteru konkursního řízení

Ilona SCHELLEOVÁ

Chceme-li se pokusit charakterizovat konkursní řízení musíme zejména vyjít z vymezení tohoto řízení, jako specifické formy civilního procesu, ze vztahu tohoto řízení k řízení exekučnímu a v rámci toho se ještě zamyslet nad postavením vyrovnacího řízení. Není možné ani přejít bez povšimnutí otázku vztahu konkursu k obchodnímu případně občanskému právu.

Na postavení konkursního řízení existuje několik značně protichůdných názorů. V zásadě je možné je rozdělit do tří skupin :

1. Konkursní řízení je specifická forma civilního procesu.
2. Konkursní řízení je zvláštní forma řízení exekučního.
3. Konkursní řízení je jednou z částí civilního procesu.

Vycházíme z názorů patřících do první skupiny, že konkursní řízení je nepochybně relativně samostatná forma občanského soudního řízení. Důvodů pro toto tvrzení je hned několik.

Soudní řízení v nejširším slova smyslu můžeme vymezit, resp. definovat z nejrůznějších hledisek, přičemž pro naše účely můžeme nejjednodušeji konstatovat, že se jedná o postup orgánů zřízených státem, na ostatní moci relativně nezávislých, směřující k tomu, aby dopomohly objektivnímu právu k plné platnosti, tam, kde se jeho plnému rozvinutí postavila nějaká překážka. Dopomáhá se tím k uspokojování zájmů jak jednotlivců, tak celku. V případě civilního soudního řízení se jedná o autoritativní rozhodování v občanskoprávních, resp. obchodněprávních, rodinněprávních a pracovněprávních věcech na základě zákonů je upravujících. Přičemž civilní proces slouží tomuto vytčenému cíli trojím způsobem : jednak tím, že se jím rozhoduje, či určuje, na čí straně právo je, jednak, že se jím uspokojení nalezeného práva vynucuje a konečně, že se jím budoucí uspokojení práva teprve hledaného zajišťuje. V prvním případě můžeme hovořit o civilním právu procesním tzv. v užším slova smyslu, nebo-li řízení nalézacím. Souhrn zásad daných státem pro postup při vynucení práva již nalezeného tvoří naopak řízení exekuční a konečně souhrn zásad daných při zajišťování práva teprve hledaného tvoří řízení zajišťovací. Přitom je třeba zdůraznit, že způsob, jímž je v civilním řízení poskytována právní ochrana závisí zejména na tom, zda jde o preventivní nebo represivní ochranu. Do první patří nesporně a zajišťovací řízení, protože tato dvě řízení jsou zaměřena na preventivní ochranu práva zejména proto, že působí kladně do budoucna. Samozřejmě, že je

mezi nesporným a zajišťovacím řízením značná rozdílnost, ale to pro námi sledovanou problematiku není rozhodující. Všechny ostatní formy civilního soudního řízení poskytují represivní ochranu, protože jejich ukončení nepůsobí kladně do budoucna, ale činí prostě přítrž stavu, který zde dosud byl, odstraňuje co zde bylo, a nahrazuje to opakem. Ve sporném řízení se mění nejistota se zřetelem k individuálně určitému právu či právnímu poměru v jistotu. V exekučním řízení se realizuje jistota, které bylo takto nabyto, tím, že se z ní vyvozují důsledky pro oprávněného: Ve vyrovnacím řízení se mění v jistotu nejistota se zřetelem k celé řadě individuálně určitých práv majetkové povahy, pokud mají vztah k dlužníkovi. A konečně do skupiny řízení, která mají represivní povahu patří nesporně řízení konkursní.

Konkursní řízení se svým charakterem, ale zejména účelem, nejvíce na první pohled podobá řízení exekučnímu, proto se v literatuře objevily názory, že konkurs můžeme označit za jakousi univerzální exekuci. Záleží samozřejmě na tom, co pod tímto pojmem chápeme. Názory, které konkurs s exekucí zcela ztotožňovaly, resp. konkurs považovaly za specifickou formu exekučního řízení, byly velmi sporné a nikdy nepřevážily nad názory zásadně odlišujícími řízení exekuční a konkursní. Odhlédneme-li od římskoprávního procesu, kde se nečinily rozdíly mezi těmito dvěma řízeními, od exekučního řízení se konkursní liší řadou atributů, které činí konkursní řízení specifickým institutem v rámci nejširšího pojetí civilního procesu. Hlavní odlišnost je však třeba vidět v tom, že exekuce je do určité míry samostatná část civilního procesu, jejímž úkolem je vynucování plnění uložených rozhodnutí zejména soudních orgánů. Tedy samostatnost exekučního řízení je proto velmi sporná, protože nemůže existovat bez předchozího řízení nalézacího, i když toto nemusí vždy proběhnout před soudním orgánem. Zde jsme u první odlišnosti konkursního řízení a řízení exekučního. Konkursní řízení nenavazuje na žádné předchozí řízení, a proto ho nemůžeme chápat jako jedno ze stádií soudního řízení, jako je tomu u řízení exekučního. Jedná se o skutečně samostatný druh řízení před soudním orgánem.

Hlavní rozdíl mezi exekučním a konkursním řízením však můžeme spatřovat v tom, že prvé je charakterizováno individualitou, kdežto druhé univerzálností. Co to znamená. Exekuční řízení směřuje proti jednomu věřiteli, kdežto konkursní proti skupině (resp. všem) věřitelů jednoho dlužníka. Z tohoto hlediska bychom s určitou dávkou zjednodušení mohli označit exekuční řízení jako individuální exekuci, kdežto konkursní řízení jako exekuci univerzální. I v rámci konkursního řízení totiž dochází k exekuci tím, že se prodávají součástí dlužníkovy majetku a z výtěžku se uspokojují věřitelé. V tomto směru si jsou obě řízení blízka, protože i v exekučním řízení se může výkon rozhodnutí provádět prodejem věcí a z výtěžku uspokojovat věřitelovy pohledávky. Tento společný rys však nestačí opodstatnit tvrzení, že konkursní řízení je specifickou formou řízení exekučního. A proto je třeba vyjít z poznání, že konkursní řízení je jedním z druhů civilního řízení, řízení sui generis, stojící v jedné řadě s řízením sporným, nesporným nebo exekučním, odlišující se však od nich především svým účelem a rozdílným uplatňováním procesních zásad. Zavedením institutu konkursního řízení se umožňuje zároveň řešit nedostatky vyplývající z podstaty exe-

kučního řízení, kdy k uspokojení více pohledávek více věřitelů nemusí dojít, protože v exekučním řízení platí zásada předstížení. Jinými slovy uspokojení svých pohledávek docílí v tomto řízení zpravidla jen ti, kteří navrhnou exekuci jako první a na ostatní se již nemusí dostat. Rozdílný je i přístup k řešení kolizí vznikajících mezi věřiteli v individuální exekuci na jedné a v konkursu na druhé straně, protože jak správně upozorňuje V. Steiner, vzhledem k tomu, že v řízení exekučním je okruh osob oprávněných k účasti na rozvrhovém řízení předem určen, je možné přenechat vyřízení možných kolizí až rozvrhovému řízení. Naproti tomu v konkursu, kde není předem jisté, kdo bude požadovat uspokojení z podstaty, je nutno kolizi přihlášených nároků přenést z řízení rozvrhového do předcházejícího řízení přezkumného a pouze podpůrně na jejich řešení pamatovat i v řízení rozvrhovém¹. Právní názor, jenž se odrazil v § § 570 – 605 (ustanovení o exekuční likvidaci) v občanském soudním řádu z roku 1950, ale i v ustanoveních § § 352 – 354 následujícího občanského soudního řádu z roku 1963, kde konkurs byl považován za zvláštní exekuční řízení, je tedy třeba považovat za překonaný, resp. jako určitý názorový exces, vycházející z extrémní společensko politické situace právní názory jednostraně formující.

Jaké jsou tedy základní charakteristické rysy a základní předpoklady konkursního řízení, jako specifické formy majetkového vypořádání? Zákon je vymezuje hned ve svém prvním paragrafu.

1. Základním předpokladem, aby ke konkursu a vypořádání mohlo dojít je existence úpadku dlužníka. Jde tedy o řešení krizového stavu v majetkové oblasti dlužníka.
2. Věřitelů je více než jeden a dlužník není schopen po delší dobu vůči nim plnit své splatné závazky.
3. Všechny dvoustranné obligační vztahy jsou přítomny řešeny současně, i když zájmy jednotlivých věřitelů jsou logicky rozporné. Zároveň je třeba zdůraznit, že se nerozlišují osoby fyzické, jež jsou podnikateli a osoby právnické.
4. V případě obchodních společností a družstev je prohlášení konkursu důvodem jejich zrušení. I když je třeba upozornit, že konkurs sám o sobě nevede ke ztrátě právní subjektivity, ale musí k tomu přistoupit další skutečnost.
5. Dlužníkův majetek, který se stává předmětem konkursu a tvoří tzv. konkursní podstatu, postačuje alespoň k úhradě nákladů konkursního řízení

Základním předpokladem je tedy existence úpadku dlužníka, což je možné vymezit dvojím způsobem : a) buď jako platební neschopnost, tedy insolventci, jak je uvedeno v § 1 odst. 2 zákona o konkursu a vyrovnání, b) nebo se jedná o předlužení ve smyslu § 1 odst. 3 stejného zákona.

Pro bližší ujasnění je třeba přesně vymezit pojmy „insolveuce“ a „předlužení“. „Insolveuce“ znamená neschopnost plnit splatné závazky z důvodů nedostatku peněžních prostředků. „Insolveuce“ tedy vyžaduje splnění několika základních předpokladů :

¹V. Steiner : *K novému zákonu o konkursu a vyrovnání*, Arbitrážní praxe, 1991, č. 11, s. 285 – 286.

- a) Musí se jednat o závazky na peněžité plnění, nikoli závazky na plnění věcné.
- b) Zároveň je nutné, aby se jednalo o objektivní neschopnost plnit. Nemůže tedy jít pouze o neochotu plnit, protože ve druhém případě, by se stejného účinku dosáhlo exekucním řízením.
- c) Důležité je, aby se jednalo o závazky již splatné, tedy, že již uplynul termín, kdy měl být závazek splněn. Přitom se nemusí, jako v případě exekucního řízení, jednat o závazky na které má věřitel jakýkoli exekucní titul, tedy většinou závazky přisouzené soudem.
- d) Zákon dále stanovuje, že insolvence musí trvat delší dobu, přitom pojem „delší doba“ není přesně specifikován. Je proto třeba ho vykládat individuálně a není možného brát v úvahu jen z pohledu uplynulé doby, za kterou insolvence trvá, ale je nutné posuzovat celkové možnosti zajistit si peněžní prostředky ke krytí pohledávek a do budoucna. Při posuzování trvalosti insolvence je pochopitelně nutné přihlížet ještě k dalším skutečnostem jako je předmět podnikání dlužníka, nebo vzhledem k tomu, že insolvence nemusí vyplývat z předlužení, i k možnosti získání úvěru atd.²

Dojde-li k zastavení plateb konstruuje zákon nevyvratitelnou domněnku, že dlužník je v platební neschopnosti.

Předlužením se rozumí stav, kdy dlužníková pasiva převyšují jeho aktiva, přičemž pasivy rozumíme souhrnou hodnotu jeho závazků a aktivy souhrnou hodnotu jeho majetku. Použijeme-li terminologii obchodního zákoníku, tak to znamená, že obchodní jmění má pasivní hodnotu, protože podnikatelovy závazky převyšují jeho obchodní majetek. Z toho jednoznačně vyplývá, že při posuzování předlužení, na

²Pro porovnání názorů nahledneme do některých rozhodnutí Nejvyššího soudu první Československé republiky. Zejména se jedná o rozhodnutí tohoto soudního orgánu ze dne 5. ledna 1922, č.j. R I 1557/21, uveřejněné ve sbírce Vážného pod č. 1396. Podle názoru zde publikovaného pro posouzení otázky, zda-li je dlužník insolventní, přicházejí v úvahu pouze jeho splatné závazky. Dluhy dosud nedospělé rozhodny nejsou.

V některých rozhodnutích vydaných zejména v trestním řízení Nejvyšší soud vyžadoval k pojmu insolvence neschopnost uspokojit splatné pohledávky veškerých věřitelů „v přiměřené době“, přechodná platební neschopnost (váznutí platů), při níž může dlužník počítat s možností, že „své závazky splní s odkladem nepřevyšujícím míru, jakou věřitelé v podobných případech obvykle poskytují“ za insolventi nepovažoval. Dále k tomu srov. zejm. Rozh. z 9. července 1874, č. 5720, Gl. U. 5392 (Gl. U. viz sbírka civilních rozhodnutí Nejvyššího soudu ve Vídni, založená Glaserem a Ungerem vydávaná do roku 1897); Rozh. ze dne 6. prosince 1892, č. 13981, Gl. U. 14 512; Rozh. ze dne 16. února 1904, č. 14 391, Víd. Vestn. 781 (Víd. Vest. viz Šírka rozhodnutí Nejvyššího soudu vydávaná jako příloha k Vestníku ministerstva spravedlnosti ve Vídni); Rozh. ze dne 8. června 1909, Rv II 305/9, N. F. 4644 (N. F. viz nová řada sbírky civilního rozhodnutí Nejvyššího soudu ve Vídni, založená Glaserem a Ungrem, pokrač. Pfaffem, Scheyem, Krupským, Štěpánem – od roku 1898, Neue Folge); Rozh. ze dne 18. září 1917, Kr II 234/17, Právník z roku 1918; Rozh. z 5. ledna 1922, R I 1557/22, Sb. nejv. s. 1396 (Sb. nejv. s. viz sbírka Nejvyššího soudu československého ve věcech občanských, pořádána z příkazu prezidia Nejvyššího soudu jeho druhým prezidentem dr. F. Vázuým); Rozh. ze dne 10. listopadu 1926, Rv II 463/26, Sb. n. s. 6463; Rozh. ze 7. září 1926, R II 290/26, Sb. n. s. 6238, Právník 1926; Rozh. z 27. května 1927, R II 140/27, Sb. n.s. 7103.

rozdíl od insolvence nebereme v úvahu jen peněžité závazky, ale celkovou hodnotu dlužníkovu majetku. Dále je třeba upozornit, že konkurs v důsledku předlužení je možné vyhlásit jen u osob fyzických, které jsou podnikateli a osob právnických. Z toho logicky vyplývá, že konkurs z důvodu insolvence je možné vyhlásit u širšího okruhu osob. Především u fyzických osob musíme přihlížet k tzv. immateriálním aktivům, tj. pracovní síle, zvláštní důvěře apod., což může mít za následek, že taková osoba může splnit své závazky. Není proto třeba, aby byly nuceny jít do konkursu, zájmem věřitelů ovšem bývá pravý opak. Naproti tomu u osob právnických s takovými immateriálními aktivy zpravidla počítat nelze. K prohlášení konkursu dojde proto u nich jak v případě insolvence, tak i jsou-li předloženy, poněvadž každé další obchodování předlužené právnické osoby zpravidla ohrožuje zájmy věřitelů, a je proto prohlášením konkursu pro jejich ochranu nutné.

Konečně je třeba vědět, že od insolvence a předlužení je nutné odlišit zastavení plateb dlužníka, což sice zakládá nevyvratitelnou domněnku, že dlužník je insolventní, ale není pojmovým vymezením úpadku³.

Tento základní předpoklad – insolvence nebo předlužení – obsažený v naší právní úpravě je v souladu s rakouskou a německou tradicí tohoto pojetí důvodů zahájení konkursního řízení. V německé právní úpravě konkursního práva je rovněž základním předpokladem platební neschopnost (Zahlungsunfähigkeit) a předlužení (Überschuldung). Kdežto například francouzská právní úprava stanovuje jako základní právní skutečnost, která umožňuje zahájení „kolektivního řízení“ zastavení plateb (cessation des paiements). Tento pojem je vymezen zákonem tak, že znamená neschopnost podnikatele pokrýt splatná pasiva jeho disponibilními aktivy⁴.

Přístup různých právních řádů je tedy v této otázce různý.

Zákon ovšem přesně nevymezuje kdo může být omím dlužníkem v úpadku, tedy úpadcem, tj. subjektem, na jehož jmění lze prohlásit konkurs. V § 1 zákona o konkursu a vyrovnání se mluví obecně o dlužníkovi bez jakéhokoli omezení. Z toho vyplývá, že konkurs může být prohlášen na jmění kteréhokoli subjektu práv a závazků, tedy jak osoby fyzické, tak i právnické.

Pokud jde o osoby fyzické, je tedy možné vyhlásit konkurs na jmění osob jak svéprávných, tak nesvéprávných (nezletilců, osob zbavených právní způsobilosti úplně i částečně atd.).

V případě osob právnických, ani zde není žádné omezení. Z toho důvodu je možné konkurs vyhlásit na jmění právnické osoby jakéhokoli druhu: spolků, nadací, obchodních společností (veřejných společností, komanditních společností, akciových společností atd.), společností s ručením omezeným, družstev, atd. Ani pro veřejnoprávní korporace není vyhlášení konkursu vyloučeno, i když v praxi asi toto bude zcela výjimečné.

³Podrobněji k některým otázkám v této části nastiněných viz zejména F. Zoulik: *Zákon o konkursu a vyrovnání*. Praha 1992, s. 13 – 19; V. Steiner: *K novému zákonu o konkursu a vyrovnání*, Arbitrážní praxe, 1991, č. 10, s. 257 a násl. a č. 11, s. 285 a násl.

⁴I. Pelikánová: *Konkurs*, Právní praxe v podnikání, 1993, č. 1, s. 2.

Souhrnně řečeno, konkurs a vyrovnání mají obecnou povahu, to znamená, že se mohou týkat zásadně všech právnických subjektů bez ohledu na to, zda jde o osoby fyzické nebo právní, či zda jde o podnikatele ve smyslu obchodního zákoníku nebo o osobu, která podnikatelem není. Není tedy rozhodující zda podmínky, za nichž lze prohlásit konkurs nebo povolit vyrovnání, vznikly v rámci podnikatelské činnosti. Z toho vyplývá, že konkurs a vyrovnání nejsou tedy instituty obchodního práva.

Teoretikové konkursního práva se v minulosti často snažili o typizaci konkursů, rozeznáváním několika druhů konkursu podle různých kritérií. V zásadě můžeme v odborné literatuře nalézt trojí dělení konkursů:

1. Materiální a formální konkurs, čili konkursní řízení. Materiálním konkursem byl míněn majetkový stav dlužníka, v němž není schopen uspokojit nároky svých věřitelů. Formální konkurs je vlastně konkursní řízení zahájené na návrh věřitelů. Toto dělení je z hlediska potřeb právní praxe zcela nezájímavé a tím bezcenné. Navíc je možné se domnívat, že zejména onen tzv. materiální konkurs je poněkud zavádějící označení, mající charakterizovat hospodářskou krizi dlužníka. Tu však dlužník může řešit různými způsoby, takže k onomu formálnímu konkursu, tedy konkursnímu řízení nemusí dojít. Proto z hlediska potřeb procesního práva se tímto dělením nemá smysl hlouběji zabývat.
2. Univerzální a partikulární konkurs. Toto dělení je z hlediska toho co vše tvoří předmět řízení. O univerzálním konkursu se mluví, je-li jeho předmětem veškerý dlužníkův majetek, pokud podle příslušného práva není za všech okolností vyloučen. O partikulárním konkursu se naopak hovoří v případě, že je jeho předmětem jen určitá jeho část vymězená podle různých hledisek, nikdy však tak, že by tvořila buď určitou jeho procentuální část, nebo tak, že by zahrnovala jen individuálně určené věci.
3. Obecný a zvláštní konkurs. Toto třídění se opírá o rozeznávání povahy dlužníka. Zjednodušeně lze konstatovat, že obecným konkursem je každý, který není zvláštní.

Z praktického hlediska ani jedno z uvedených třídění není funkční, a tak vyjde-li z životního kréda jednoho z nejvýznamnějších procesualistů první republiky prof. JUDr. Františka Vážného, že právní teorie má vždy sloužit časovým potřebám praxe a teorie, která toto neplní je „neplodná“ a zbytečná, ne-li přímo škodlivá, nebudeme se tímto podrobněji zabývat. Tvořili bychom tím teorií pro teorii. Uvedené názory proto pouze konstatujeme.

Mnohem důležitější je jiný teoretický problém. Do kterého právního odvětví konkurs a vyrovnání zařadit, i když se to, vzhledem k předchozím úvahám, jeví jako samozřejmost. Konkurs a vyrovnání jsou právními instituty, které jsou již samy o sobě složité, je to dáno složitostí situace, na kterou reagují. Náročnost aplikace institutu konkursu a vyrovnání je zvyšována i nezbytností vykládat jeho ustanovení vždy ve spojitosti s ustanoveními řady dalších zákonů (občanského zákoníku, obchodního zákoníku, restitučních zákonů i předpisů o privatizaci). V oblasti procesní

aplikace pak platí subsidiárně občanský soudní řád. Do kterého právního odvětví tedy konkurs a vyrovnání zařadit? Odpověď na tuto otázku má význam hned z několika důvodů.

Rozhlédneme-li se po evropských právních řádech, tak zjistíme, že v různých státech se k této otázce přistupuje rozdílně. V německy mluvících zemích, tedy v Německu a Rakousku, kde platí ještě stará právní úprava (pochopitelně v novelizované podobě) – v Německu platí konkursní řád z 10. února 1877 (Konkursordnung) a vyrovnací řád (Vergleichsordnung) z 26. února 1935, v Rakousku konkursní, vyrovnací a odpůrcí řád z roku 1914 ve znění novely z roku 1982 – se vychází ještě z tradičního pojetí konkursního řízení jako specifické formy civilního procesu. Tedy toto pojetí je blízké pojetí našemu. Provázanost německého, rakouského a československého (1931) pojetí konkursního řízení je logická. Nicméně zejména v Německu se v posledních letech stále intenzivněji hovoří o reformě konkursního práva. Od našeho pojetí německá a rakouská právní úprava se odlišuje zejména tím, že konkursní a vyrovnací řízení považuje za dva rozdílné druhy řízení a proto jsou také upraveny samostatně⁵.

Francouzské pojetí konkursu je zcela odlišné a proto má konkursní řízení i poněkud odlišné postavení ve francouzském právním řádu, i když i zde došlo v posledních letech k výraznému posunu. Původně bylo součástí obchodního práva, a proto tento druh řízení byl upraven obchodním zákoníkem. Současná právní úprava je vtělena do zákona č. 85–98 z 25. ledna 1985. Naše konkursní řízení se zde nazývá „kolektivním řízením“ a vychází ze základního charakteristického rysu tohoto řízení, že se jedná o všech pohledávkách všech věřitelů proti jednomu dlužníkovi a nikoli o řízení o jedné pohledávce jednoho věřitele. Charakter tohoto řízení je tedy shodný s našim pojetím, nicméně stále zde převažuje názor, že „kolektivní řízení“ není součástí občanského práva procesního, ale spíše stále patří do práva obchodního. Tradice se pochopitelně těžko dá zlomit jedním zákonem⁶.

Z pohledu našeho právního řádu je otázka zařazení konkursního a vyrovnacího

⁵K tomu m.j. O. Zotter: *Úvod do rakouského konkursního práva*, Právo a podnikání, 1993, č. 8, s. 23–26. Ze starší literatury k rakouskému konkursnímu řádu z roku 1914 viz zejména A. Lehmann: *Kommentar zur österreichische Konkurs-, Ausgleichs- und Anfechtungsordnung*, Wien 1916; A. Lehmann: *Kommentar zur österreichische Ausgleichsordnung*, Wien 1925; R. Bartsch – R. Pollak: *Konkurs-, Ausgleichs- und Anfechtungsordnung*, Wien 1916; R. Bartsch: *Grundriss des Ausgleichs- und Konkursrechts*, 1924, 1925; J. Friedländer: *Konkurs-, Ausgleichs- und Anfechtungsordnung*, Wien 1915; M. Heller – G. Frankl – L. Heller: *Konkurs-, Ausgleichs- und Anfechtungsordnung*, Wien 1927; A. Rintelen: *Handbuch des österreichische Konkurs- und Ausgleichsrechts*, München 1915. Z nejnovější literatury k rakouskému konkursnímu právu viz zejména H. Stumvolla: *Konkurs- und Ausgleichsordnung*, Wien 1983.

K německému konkursnímu právu ze starší literatury viz zejména E. Jaeger: *Konkursrecht*, Berlin 1924; E. Jaeger: *Kommentar zur Konkursordnung und den Einführungsgesetzen*, Berlin und Leipzig 1931. Z nejnovější literatury viz zejména O. Jauerniga: *Zwangsvollstreckungs- und Konkursrecht* (nejrůznější vydání).

⁶K tomu viz podrobněji zejména I. Pelikánová: *Konkurs*, Právní praxe v podnikání, 1993, č. 1, s. 1–3. Z francouzské literatury zejména A. Jauffret: *Droit commercial*, L.G.D.J., Paris 1991.

řízení zcela jednoznačná. Konkurs a vyrovnání mají obecnou povahu to znamená, že se mohou týkat zásadně všech právních subjektů bez ohledu na to, zda jde o osobu fyzickou nebo právnickou, či zda jde o podnikatele ve smyslu obchodního zákoníku nebo o osobu, která podnikatelem není. Právě tak se jich každý může účastnit i jako věřitel. Není tedy rozhodující, zda podmínky, za nichž lze prohlásit konkurs nebo povolit vyrovnání vznikly v rámci podnikatelské činnosti. Konkurs a vyrovnání nejsou tedy instituty obchodního práva. Konkursní a vyrovnací řízení jsou součástí civilního procesu, v jehož rámci představují samostatný druh řízení obdobně jako řízení sporné, nesporné nebo exekuční, od nichž se odlišují především svým vyhraněným účelem i rozdílným uplatňováním procesních zásad.

Další teoretickou otázkou související s vymezením charakteru konkursního řízení je odlišování tzv. klasického od moderního konkursu. Na tuto otázku se snažil vcelku vyčerpávajícím způsobem odpovědět již Fr. Zoulik, proto se přidržíme jeho klasifikace i argumentace⁷.

Základní rozdíly mezi klasickým pojetím konkursu a moderním pojetím vyplývají z rozdílné představy o tom, kdo je typický úpadce. Pro klasické pojetí je vzorem individuální podnikatel (živnostník, obchodník), který zaměstnával nejvýše několik pracovníků, a jehož věřitelé byli rovněž snadno spočitatelní. Jeho podnikatelský krach byl z hlediska širších ekonomických hledisek naprosto bez významu. Naproti tomu pro dnešní úpravu je vzorem úpadce „střední“ podnikatel, zaměstnávající několik desítek nebo stovek pracovníků, jehož smluvní vztahy jsou součástí provázané obchodní sítě s mnohými účastníky. Obvykle nejde o individuálního podnikatele, ale o obchodní společnost.

Klasické pojetí konkursu vychází pouze ze zájmu věřitelů, aby procento jejich poměrného uspokojení bylo co nejvyšší. Zájmy úpadce jsou v podstatě vedlejší. Moderní pojetí znamená právě v tomto ohledu výraznou změnu, neboť podporuje vše, co v průběhu konkursu může vést k záchraně úpadcem provozovaného podniku. Avšak motivem této změny pojetí není úsilí o sanaci ekonomických subjektů v zájmu úpadce či z hlediska širších ekonomických zájmů. Vodítkem těchto nových úprav je zájem věřitelů, vycházející z poznání, že v případě ukončení provozu úpadcovy podniku vzrostou přednostně uspokojované pohledávky natolik, že k rozdělení mezi ostatní věřitele zůstane jen minimum. Moderní konkursní právo proto podporuje řešení, která umožňují, aby v provozu podniku bylo pokračováno i v průběhu konkursu. Kromě toho v některých zemích existují i nadace, do nichž přispívají podnikatelé z nichž je provoz podniku po dobu konkursu určitým způsobem podporován.

Klasické pojetí dále vychází z toho, že pro věřitele je výhodnější, jestliže se konkursní podstata neprodává jako soubor, ale kus po kuse, přičemž prodej se uskutečňuje zásadně dražbou v zájmu toho, aby byla získána nejvýhodnější nabídka. Naproti tomu moderní pojetí preferuje taková řešení, která umožňují prodej podniku jako celku. Docílí se tím poměrně rychlého splnění účelu konkursu, což je

⁷Fr. Zoulik : *K některým problémům zákona o konkursu a vyrovnání*, Právo a podnikání, 1993, č. 2, s. 2 - 6.

pozitivum, které výrazně převyšuje finanční ztrátu, k níž v některých případech může dojít, když se upustí od prodeje kus po kuse a od dražby.

Další rozdíl spočívá ve vztahu k tzv. incidenčním sporům, které jsou vyvolány průběhem, konkursního řízení. Moderní pojetí úpravy konkursu se snaží tyto spory omezit na minimum, čehož se docílí různými způsoby. Zejména se umožňuje, aby některé sporné otázky byly řešeny v rámci konkursního řízení.

V moderním konkursním právu dochází i ke změně v pojetí funkce správce konkursní podstaty. Od správce se v moderním pojetí spíše očekává, aby udržel podnik v chodu, než aby organizoval jeho rozprodej. To vyžaduje, aby správce podstaty měl speciální znalosti a zkušenosti a nejen to, aby měl i potřebné obchodní kontakty, které mu umožní realizaci podstaty. Správce proto není vyhledáván náhodně nebo podle určitého předem daného pořadí, ale mezi právníky, kteří se na tuto činnost specializují v podstatě podle uvážení soudu. Rovněž způsob stanovení odměny správce podstaty vychází ze změněného pojetí jeho funkce. Odměna se i nadále stanoví určitým procentem z dosaženého výtěžku, ale při větším výtěžku není regresivní. Správce je tak bezprostředně stimulován k dosažení co nejvyššího výtěžku v době co nejkratší. Tolik klasifikace a argumentace Fr. Zoulika. S jeho názory je možné souhlasit s tím, že současná česká i slovenská právní úprava konkursního práva poplatná rakouským a německým tradicím v této právní oblasti se stále přidrží klasického pojetí.

Konečně je třeba ještě při vymezování pojmů upozornit na rozdíly mezi konkursem a vyrovnáním. Základ rozdílu mezi konkursem a vyrovnáním spočívá v tom, že při vyrovnání převazuje uplatňování zásady dispoziční, zatímco její uplatnění v řízení konkursním je omezeno řadou oficiálních zásahů. Kdybychom rozdíl mezi konkursem a vyrovnáním vyjádřili paralelou s řízením sporným, potom by konkurs představoval meritorní řešení sporu rozsudkem, nucené vyrovnání jeho řešení soudním smírem a vyrovnání smír pretorský. Tento pohled je však poněkud zjednodušen. Společného a rozdílného mezi konkursním řízením a řízením vyrovnacím je celá řada.

Co je tedy společného :

1. Cíl - obě řízení sledují právní řešení bankrotu. Základním předpokladem zahájení obou řízení je tedy existence úpadku dlužníka.
2. Principy - v obou řízeních jde o to, aby věřitelé dlužníka byli uspokojeni rovnoměrně tak, aby tíhu úpadku nenesli jen někteří z nich.
3. Soudní řízení - v obou případech se jedná o řízení před soudem, čímž se odlišují od likvidace obchodní společnosti nebo jiné právnícké osoby podle obchodního zákoníku.

Jaké jsou rozdíly mezi konkursním a vyrovnacím řízením : Základní rozdíl, který byl v zásadě vzpomenut již výše, spočívá v dispozičních možnostech - konkursní řízení je typické tím, že je vedeno přesně stanovenými pravidly, od nichž se je možné odchýlit jen v případech stanovených zákonem. Naopak při vyrovnacím řízení je mnohem větší dispoziční volnost. Dlužník sám přichází s návrhem, jak řešit úpadek částečným uspokojením věřitelů, a jeho věřitelé hlasují o tom, zda tento jeho návrh

přijmou nebo nikoli. Výsledek konkursního řízení se tedy podobá rozsudku soudního sporu, kdežto výsledek vyrovnacího řízení se podobá soudnímu smíru⁸.

Konkursní řízení je někdy označováno za „ničitele ekonomických hodnot“, kdežto vyrovnací řízení směřuje k dohodě věřitelů s dlužníkem, směřující k vytvoření situace, která by neznamenala úplné majetkové zničení dlužníka, ale umožnila by případně další provoz jeho podniku pod jeho vedením. K tomu mohou dojít dvěma cestami :

1. věřitelé se vzdají části svých pohledávek,
2. věřitelé poskytnou dlužníkovi odklad placení pohledávek.

Nejvhodnější je pochopitelně kombinace obou možností⁹.

* * *

S U M M A R Y

On the Nature of the Bankruptcy Proceeding

The author of the essay tries to characterize the bankruptcy proceeding, proceeding from the definition of the said proceeding as a specific form of the civil proceeding, from its relationship with the execution proceeding and considering also the position of the settlement proceeding. Beyond that it is also impossible to avoid the problem of the relationship of the bankruptcy proceeding and commercial/civil law.

There are several contradictory opinions of the position of the bankruptcy proceeding. Basically, they could be divided into three groups as follows:

1. Bankruptcy proceeding is a specific form of the civil proceeding.
2. Bankruptcy proceeding is a special form of the execution proceeding.
3. Bankruptcy proceeding is a part of the civil proceeding.

We follow the opinion listed as number one, i.e. the bankruptcy proceeding is a relatively independent form of civil proceeding. There are several arguments supporting this view.

In the remainder of the essay the author analyzes the differences between the classical conception of bankruptcy proceedings and its modern form. The conceptions of bankruptcy proceedings valid in Germany, Austria and France are compared with each other.

⁸F. Zouřk : *Zachovat rozvahu*, Ekonom, 1993, č. 16, s. 15.

⁹I. Pelikánová : *Konkurs, Právní praxe v podnikání*, 1993, č. 1, s. 1 - 2.